

“Erken Devir Türk Sanatında Çağdaş Türk Resmine Gökbörü ve Prof. Birsen ÇEKEN Resimlerine Yansıması”

■ Ahmet AYTAÇ* - Emre SERT**

From Early Period Turkish Art to Contemporary Turkish Painting Reflectionin Gökbörü and Prof. Birsen ÇEKEN Paintings

Özet

Bu çalışma, erken devir Türk sanatı ile çağdaş Türk resim sanatı arasındaki ilişkiyi ve özellikle Gökbörü figürünün Prof. Birsen Çeken'in eserlerindeki yansımalarını ele almaktadır. Araştırmada, erken dönem Türk sanatının karakteristik öğelerinden biri olan hayvan motiflerinin, özellikle kurt figürünün tarihsel ve kültürel bağlamları ile çağdaş sanatta yeniden ve nasıl yorumlandığı incelenmiştir. Gökbörü figürünün, liderlik, yol göstericilik ve güç gibi kavramlarla ilişkilendirilerek Türk sanatında önemli bir ifade aracı haline geldiği vurgulanmıştır. Prof. Birsen Çeken'in eserlerinde, Gökbörü figürü, Türk milletinin tarihsel mücadelesi, kimlik arayışı ve kültürel dayanıklılığını sembolize etmektedir. Sanatçının kompozisyonlarında kullanılan mavi ve altın tonları, hem ruhani bir atmosfer yaratmakta hem de geçmiş ile bugün arasında estetik bir köprü kurmaktadır. Araştırma, geleneksel Türk sanatının modern sanat üzerindeki etkisini ortaya koyarak, bu etkileşimin kültürel belleğin korunmasındaki rolünü tartışmaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma, Türk sanatının tarihsel sürekliliği ve dönüşüm süreçlerini analiz ederek, geleneksel ve çağdaş sanat arasındaki bağların estetik ve kültürel değerlerini gözler önüne sermektedir.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Resim, Mitoloji, Kurt, Motif.

Abstract

This study examines the relationship between early Turkish art and contemporary Turkish painting, focusing particularly on the reflections of the Gökbörü figure in the works of Prof. Birsen Çeken. The research analyzes how animal motifs, especially the wolf figure, which is one of the characteristic elements of early Turkish art, have been reinterpreted in contemporary art through their historical and cultural contexts. The Gökbörü figure is highlighted as a significant means of expression in Turkish art, symbolizing concepts of leadership, guidance, and strength. In Prof. Birsen Çeken's works, the Gökbörü figure represents the Turkish nation's historical struggles, search for identity, and cultural resilience. The artist's use of blue and gold tones in her compositions creates a spiritual atmosphere while establishing an aesthetic bridge between the past and the present. The study reveals the influence of traditional Turkish art on modern art and discusses the role of this interaction in preserving cultural memory. In conclusion, this study analyzes the historical continuity and transformation processes of Turkish art, highlighting the aesthetic and cultural values of the connections between traditional and contemporary art.

Keywords: Art, Painting, Mythology, Wolf, Motif.

SORUMLU YAZARLAR/CORRESPONDING AUTHOR

Ahmet AYTAÇ

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/Türkiye.
E-posta/E-mail: adnaneskikurt@gmail.com

Emre SERT

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın/Türkiye.
E-posta/E-mail: emresertgraphic@gmail.com

Başvuru/Submitted: 26.12.2024

Kabul/Accepted: 12.02.2025

Yayımlanma/Publication: 11.04.2025

ATIF/CITATION:

Aytaç, Sert “Erken Devir Türk Sanatından Çağdaş Türk Resmine Gökbörü ve Prof. Birsen ÇEKEN Resimlerine Yansıması” Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 33, (2025), 1-14

*Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın. ORCID: 0000-0001-5424-4607, aaytac@edu.edu.tr

** Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans öğrencisi, Aydın. ORCID: 0009-0006-0115-9904, emresertgraphic@gmail.com

Giriş

Sanat, en genel anlamıyla insanın duygu, düşünce ve hayallerini, yaratıcı gücünü kullanarak somut veya soyut malzemelerle ifade etmesi, estetik bir deneyim sunmasıdır. Başka bir deyişle, sanat, insanın iç dünyasını dışa vurmasının, evreni ve kendi varlığını anlamlandırma çabasının bir yansımasıdır. ‘Sanatın tanımı tarihsel süreç ve kültürlerde farklı olarak yapılsa da, genel olarak bireyin kendi içinde iletmeye çalıştığı, ruhuna has olan maneviyatı bildirme, bir duygu veya düşüncenin dönüşüm yolculuğu olarak tanımlanabilir’.¹

Her milletin kendine özgü sanat anlayışı vardır. Türklerin de İslamiyet öncesi dönemden günümüze kadar sanat alanında pek çok kıymetli eser ürettikleri bilinmektedir. Türkistan’da ortaya çıkan hayvan motifleri, geometrik desenler ve stilize insan figürleri, Türk sanatının karakteristik özelliklerindedir. Göktürk, Uygur ve Hun gibi eski Türk devletlerinde ortaya çıkan bu sanat algısı, aynı zamanda inanç sistemleri, yaşam biçimleri ve kültürel kimlikleri hakkında da önemli bilgileri sunar.

Türk sanatı, Orta Çağ Avrupa’sını bu manada etkilemiştir. Diğer taraftan güneye inen Türkler İslam sanatını da kökten etkilemiş ve Türkistan’a özgü anlayışı dünyanın farklı bölgelerine ulaştırarak diğer kültürleri de etkilemiştir.² Bu etkileşimler, Türk sanatının yalnızca kendi kültürel kimliğini yansıtmakla kalmayıp, farklı medeniyetlerle kurduğu bağlantılar sayesinde evrensel bir dil oluşturduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla Türk sanatının zaman içerisindeki dönüşümü, hem tarihsel mirasın hem de kültürlerarası bir iletişimin izlerini taşımaktadır.

Kültürel anlamda birbirine çok benzeyen yaylak-kışlak topluluklar hangi ırktan olursa olsun benzer eserler ortaya çıkarmışlardır. Çünkü göçebe hayat ihtiyaçtan dolayı daha hafif, kolayca taşınabilen eşyaların meydana getirilmesini zorunlu kılıyordu. Deri, kürk, keçe gibi örtüler ve kıyafetler, atlara binebilmek için çizme, börk vb. elbiseler, kemer, koşum tokaları yapımı mevcuttur.³ Bu işlevsel eserler, yaylak-kışlak hayat süren toplumların estetik anlayışını da yansıtmış ve ihtiyaçlarla sanatın birleştiği bir form ortaya koymuştur. Kullanılan malzemelerin doğal yapısı, bu eserlerin tasarımında hem pratik hem de görsel bir çekicilik yaratmıştır. Yaylak hayatın zorunlulukları, aynı zamanda Türklerin sanata olan yaklaşımını şekillendirmiş, günlük yaşamda kullanılan eşyalar, sadece araç değil, aynı zamanda birer sanat eseri haline gelmiştir. Bu da Türklerin, sanatı işlevsellikle harmanlayarak kendilerine özgü bir stil geliştirdiklerini göstermektedir.

Erken dönem Türk sanatı, Türkistan’ın geniş bozkırlarından Anadolu’ya uzanan coğrafyada yaşayan bu insanların, yaylak-kışlak hayat biçimlerinin, fetih algılarının, doğa ile iç içe olmalarının ve inanç sistemlerinin bir aynasıdır. Hayvan motifleri, geometrik desenler ve stilize insan figürleri, bu sanatın karakteristik özelliklerindedir. Arslan, geyik, bozkurt gibi hayvanlar gücü, özgürlüğü ve doğayla olan bağlılığı simgeler. Hun, Göktürk, Uygur gibi Türk medeniyetlerinde ortaya çıkan bu sanat eserleri, aynı zamanda sosyal yapıyı, inanç sistemlerini ve kültürel kimlikleri hakkında da önemli bilgiler sunar. Metal işçiliği, taş işçiliği ve ahşap oymacılığı gibi farklı tekniklerle üretilen eserler, Türklerin el becerilerini ve estetik

¹ Reyhan Demir ve Ahu Simla Değerli, “Fotoğraftan Metaverse’ye Gerçeğin Dijital Temsili ve İmge”, *Sanat ve İnsan Dergisi*, Özel Sayı, 2022, s. 180.

² Nejat Diyarbekirli, *Hun Sanatı*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, s. 2.

³ Emel Esin, “İç Asya’da MÖ 6 Bin Yılda Türklerin Atalarına Atfedilen Kültürler”, *Türkler Ansiklopedisi*, c. I, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 7.

anlayışlarını gözler önüne serer. Erken dönem Türk sanatı, sadece bir ana sanat dalı ya da bir sosyal bilim dalı değil, aynı zamanda Türk kültürünün köklerine inmek ve bu kültürün zenginliğini anlamak için önemli bir anahtar niteliğindedir.

Türk sanatında hayvan üslubu, sadece estetik bir kaygıdan öte, Türk kültürünün derinliklerine inen, tarihi ve kültürel bağları yansıtan önemli bir ifade biçimidir. Orta Asya'nın bozkırlarında yaylak-kışlak hayat yaşayan topluluklarda görülmeye başlanmış olan bu anlayış Proto-Türklerin sanata karşı olan eğilimleridir ve bunları basit birer oyun olarak görmemek gerekir.⁴ Koruyucu bir güç olarak sembolleştirilen kimi hayvanların Türk sanatında kullanılmasının tarihi kökleri oldukça eskiye dayanır. Türkistan coğrafyasında bozkır kültüründe var olan Türk sanatında görülen hayvan üslubunda kaçma, saldırma gibi sahnelerin yanı sıra bir ya da birkaç hayvanın betimlemesi gibi farklı tasvirler görülür. Koruyucu ruh, ataların türediği kutsal hayvanlar ya da o hayvanın gücüne sahip olma isteği gibi nedenlerle bu tasvirlerin yapılması konuyu daha da ilginç kılmaktadır.

Türk kültürünün derinliklerine inen hayvan üslubunun yansımaları kimi hayvan figürlerini eserlerine yansıtan çağdaş sanatçılara da esin kaynağı olmaktadır.

II. Gökbörü (Bozkurt) Sembolü

Türklerin kutsiyet attığı ve kendi karakterlerinin yansımaları buldukları kurt motifi Türk tarihinde en çok kullanılan sembollerden birisi olmuştur. Başlangıçta muhtemelen totemik inançtan kaynaklanan bu kutsallık, zamanla o hayvanın o millet veya topluluğun simgesi, sembolü haline gelmesine sebep olmuştur. Böylece oluşan hayvan kültü, Türklerin bütün hayat safhalarında ve kültür unsurlarında kendini göstermeye başlamıştır.⁵ Türk milletinin dünya üzerindeki varlığıyla bağlantılı olarak kurt ve özellikle bozkurt yani gökbörü, kültürel açıdan büyük bir öneme sahiptir. Bozkurt yerine sıkça duyulan gökbörü ismindeki gök, göğün rengi olan maviliktir. Gök renk, kutsal göğün olduğu kadar, Tanrının da bir sembolü olarak kullanılmıştır.⁶ Gök renkli erkek kurt, Gök Tanrı'nın bir simgesidir.⁷ Eski Türklerdeki hayvan üslubunda her bir hayvan figürünün belirli bir özelliği ve temsil ettiği bir durum vardır. Bunların başında Türkün atası da denilen Bozkurt figürü gelir. Türk tarihinin bilinen en eski devirlerinde bir devlet olarak tarih sahnesine çıkmaya başlayınca 'kökbörü' ortak toteme, 'koruyucu'ya dönüştü. Türk kavimleri kurdu sembol olarak kullanmaya başladı. Bozkurt'un 'kökbörü' olarak adlandırılması hayvanın gök renginde olmasından değil, gökten gelen, Göktanrı'nın Börüsü, semavi, kutsal börü anlayışından kaynaklanmaktadır. Kazak Türkleri arasında 'Tenrinin serigi' yani 'Tanrının yoldaşı' deyimini buradan gelir. Çin yıllıklarında da 'Türkler bayraklarını altından işlenmiş kurt başı koymaktadırlar' diye geçer.⁸

Tarihî seyirden günümüz politik ve siyasî hayatına kadar bozkurt yani gökbörü bir sembol olarak sosyal bilimcilerin araştırmaya değerli buldukları bir kavram olarak hep var olmuştur. Bozkurdun bunca öneminin olmasının temelinde elbette ki mitolojik bir tarafta vardır. Türk soylu halkların tamamında kurt saygı gösterilen bir varlıktır. Türk mitolojisinde

⁴ Diyarbekirli, s. 114.

⁵ Zafer Altun, "Türk Kültüründe Kurt Kavramı Üzerine Bir İnceleme", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi* 8, No: 22, Bahar 2019, s. 94.

⁶ Bahattin Ögel, *Türk Mitolojisi Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar*, c. 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998, s. 42.

⁷ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Kitabevi, İstanbul 2002, s. 188.

⁸ Gülçin Çandarlıoğlu, *İslam Öncesinden Çağdaş Türk Dünyasına*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2015, s. 139.

Ergenekon destanında bozkurdun yol gösterici vasfı liderlik teması bağlamında önemli olmuştur.

Türkleri diğer milletlerden ayıran kültür kodların başında 'atalar kültürü' ve 'kurt yani gökbörü (bozkurt) kültürü' gelmektedir. Günümüzde de çok geniş bir coğrafyaya yayılmış olan Türkler, diğer gelenek-görenekler gibi inançları kapsamında bu kültürü de bir öge olarak gittikleri coğrafyalara taşımışlardır. İslamiyet'ten önceki Oğuz Kağan, Türeyiş, Ergenekon, Bozkurt gibi Türk destanlarında kahramanından sonra en önemli motif 'bozkurt' olmuştur. Atalar kültürüyle aynı kökten gelen kurt kültürü, diğer coğrafyalarda olduğu gibi Anadolu coğrafyasına da taşınmıştır.⁹

Türklerde kurttan türeme efsanesi, birçok bilimsel çalışmada kendine yer bulmuştur. Göktürklerde kurt, 'böri' kelimesiyle anılmış ve Ak Böri, Al Böri, Börü Bars, Böri Tigin, Çocuk Böri Şenun, Gök Böri Kökey, İl Böri, Kök Böri gibi farklı şekillerde kullanılmıştır. İlhanlılar ve Timurlular döneminde Kök Böri, Memlüklerde Kurt, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde ise Anadolu'da Kurd, Ak Böri gibi isimlerle varlığını sürdürmüştür. Ayrıca, Göktürklerde kurt anlamına gelen Aşına ismi zamanla Asena, Zena, Aşına gibi formlara dönüşmüştür.

Bozkurt figürü İslam öncesi Türk destanlarının pek çoğunda tanrısallık atfedilmiş özellikleri ile belirginleşmiştir. Aşına soyundan geldiğine inanan Türk halkları İslam sonrasında da bu düşüncelerini kısmen şekil değiştirerek sürdürmüşlerdir. Anadolu Türklerinden Kafkasya ve Türkistan'a kadar halen kurt ata düşüncesi canlı tutulmaktadır. Türk kavimleri kurda 'semavi menşeli bir hayvan' inancı doğrultusunda büyük kıymet vermiştir. Böylece kurt, 'savaş hamisi', 'Tanrı oğlu', 'kutsal kılavuz', 'ecdad' ve 'ata ruhu' gibi değer yargılarının parçası olmuştur.¹⁰ Atalar kültüründe baba ve Oğuz ile Türeyiş destanlarında Aşına tasviri ile ana, sembol olarak ise bağımsızlığı çağrıştırması, savaş gücü ve taktiği olarak da algılanması hatta aklın ve cesaretin karşılığı olarak görülmesi kurt figürünün Türk kültüründe binlerce yıldır önemli bir varlık olarak kalmasının ana sebepleridir.

Destanda rastgele ortaya çıkmasına ihtimal verilmeyen kurdun tanrısal yönü ile bu soydan gelen kavmin Tanrı'nın himayesinde kabul edildiği, ilerleyen zamanlarda kurt tarafından onlara yol gösterildiği, bunun Tanrı'nın inayeti olduğu aşkın tema pekişmektedir.¹¹ Gökbörü, Türk mitolojisinde ve kültüründe çok önemli bir yere sahip, kutsal kabul edilen bir varlıktır. Genellikle gökyüzünün rengi olan açık mavi veya beyaz tüylere sahip bir kurt olarak tasvir edilir. Türklerin atalarıyla ilgili efsanelerde sıkça yer alır ve milletlerin kökeni, bağımsızlık, cesaret ve güç gibi kavramlarla ilişkilendirilir.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında da bozkurt önemli bir figür olarak kabul görmüştür. Cumhuriyetin bastırılan ilk kağıt parasını üzerinde bozkurt vardır. Cumhuriyetin onuncu yılı adına yapılan afişte yine bozkurt vardır. Atatürk'ün o dönemde denizde çarpışan *Bozkurt* adlı Türk gemisi ve *Lotus* adlı Fransız gemisi ile alakalı ihtilafı mahkemede çözmek için görev alan Adliye Vekili Mahmut Esat'a Bozkurt soyadı verdiği de bilinmektedir. Kahramanmaraş

⁹ Taşkın Deniz ve Fahri Dağı, "Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Türk Destanlarında Kurt Ata Kültürünün Anadolu'ya Yansıması: Safranbolu Örneği", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9, No: 1, 2019, s. 294.

¹⁰ Fuzuli Bayat, *Türk Mitolojik Sistemi/Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi-1*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2017, s. 165.

¹¹ Eda Balcı ve Osman Özkul, "Türklerde Bozkurt Sembolüne Yüklenen Anlamın Kutsallık Bağlamında Dönüşümü", *Yorum-Yönetim-Yöntem Uluslararası Yönetim-Ekonomi ve Felsefe Dergisi* 9, no. 1, 2020, s. 40.

Kalesi'ne 1936 yılında Mustafa Kemal'in emriyle bayrağa tırmanan bozkurt heykeli dikildiği ve Atatürk'ün vefatından sonra heykelin yok olduğu bilinmektedir.¹²

Fotoğraf 1: Kahramanmaraş Kalesi 'Bayrak direğine tırmanan bozkurt' heykeli.¹³

Çağdaş Türk sanatı, köklü bir geçmişe sahip olan Türk sanatının günümüzdeki yansımasıdır. Geleneksel motifler, teknikler ve estetik anlayışın modern dünyanın getirdiği yeni malzemeler, kavramlar ve ifade biçimleriyle harmanlandığı dinamik bir alandır. Minyatür, tezhip, hat gibi geleneksel Türk sanatlarının modern yorumlarıyla yeni eserler ortaya çıkarken, aynı zamanda soyut sanat, enstalasyon, performans sanatı gibi çağdaş sanatın tüm disiplinleri de Türk sanatçılar tarafından başarıyla kullanılmaktadır. Toplumsal eleştiri, kimlik arayışı, küreselleşme gibi konular, çağdaş Türk sanatının sıklıkla ele aldığı temalardandır. Sanatçılar, eserlerinde kişisel deneyimlerini, toplumsal sorunları ve evrensel kaygıları bir araya getirerek özgün bir dil oluştururlar.

III. Birsen Çeken ve Sanat Anlayışı

Fotoğraf 2: Prof. Birsen Çeken.

Rize'de doğan Birsen Çeken, soyut ve somut zeminlerle zenginleştirilmiş eserlerinde doğa, insan ve tarihle olan ilişkisini derin bir ifade gücüyle yansıtarak dikkat çeken bir sanat anlayışına sahiptir. Gazi Üniversitesi Meslekî Eğitim Fakültesi Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim Anabilim Dalı mezunu olan Çeken, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Sanatta Yeterlik derecesi yapmıştır.

¹² Ramil Quliyev, "Təsviri Sənətdə "Bozqurd" Rəmzi Və Müasir Mədəniyyətdə Onun Təfsiri", 2. Uluslararası Balkanlar, Anadolu, Kafkasya ve Türkistan Coğrafyası Sanat, Kültür, Tarih ve Folklor Kongresi, Aydın 2022, s. 64.

¹³ Quliyev, s. 66.

1996–2002 yılları arasında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim Bölümü’nde, 2002-2011 yılları arasında Gazi Üniversitesi Meslekî Eğitim Fakültesi Uygulamalı Sanatlar Bölümü’nde öğretim üyesi olarak görev yaptı. 2011 Yılında Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Grafik Tasarımı Bölümü’ne doçent olarak atandı. Sanatçı 2011 yılından itibaren Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi öğretim üyesi ve Grafik Tasarımı Bölümü’nde Bölüm Başkanı olarak görevini sürdürmektedir.

Sanatçı, ulusal ve uluslararası birçok kişisel sergi açmış ve karma sergilere katılmıştır. Sanatçının Karadeniz’in coşkulu doğasını ve doğanın insanla kurduğu ilişkideki yoğunluğu tuvallere aktarışı, sanatseverleri içsel bir yolculuğa çıkarır. Eserlerinde mavi rengin yoğun kullanımı, özgürlük, umut ve sonsuzluk gibi temalarla özdeşleştirilirken, bu renk aynı zamanda insanın içsel çatışmalarını da ifade eder. Sanatçı, figüratif anlatımlarında kadın imgesine merkezî bir rol atfetmektedir. Anadolu kadınlarının toplumsal ve kültürel direnişini simgeleyen kadın figürleri, sanatçının eserlerinde estetik birer anlatım aracına dönüşmektedir. Çeken, toplumsal cinsiyet rollerine dair eleştirel bir bakış açısı sunarak, kadınların üretkenliğini ve gücünü ön plana çıkarır. Bu figürler, sanatçının kişisel tarihinin ve kültürel mirasının izlerini taşıyan simgeler olarak sanatsal bağlamda derin bir anlam kazanır.

Yurtdışı ve yurtiçi özel koleksiyonlarda, kurum ve kuruluşlarda eserleri bulunmaktadır. Birsen Çeken birçok ulusal, uluslararası sanat çalıştaylarında küratörlük yapmış, sergi ve sempozyum düzenleme kurul üyelikleri, bilimsel ve sanatsal etkinliklerde yürütücü ve katılımcı olarak ülkemizi temsil etmiş ve eserleri müzelere kabul edilmiştir. Birçok özel ve resmi kuruluşlarca yapılan resim yarışmalarında jüri üyesi olarak görev almış olan sanatçı, sergi, sempozyum ve seminer gibi sanatsal ve bilimsel etkinlikler düzenlemiştir.

IV. Birsen Çeken’in Eserlerinde Gökbörü

Sanatsal yaratmada bir dönüşüm, yeniden yorumlama ve ifade olduğuna ve bunlar bir biçime dönüştürüldüğüne göre; biçimin yapıtta oldukça önemli bir yeri vardır.¹⁴ Bu bağlamda Çeken’in incelenen eserleri özel bir önem taşımaktadır. Çeken’in tablolarına yansıyan Gökbörü yorumu ve kompozisyondaki yeri bunu göstermektedir. Resmin merkezinde Mustafa Kemal ATATÜRK durmaktadır. Onun alt tarafında bir gökbörü figürü yer almaktadır. Alt kısımlarda silüet olarak yerleştirilmiş hareketli ve durağan figürler görülmektedir. Resmin sol alt kısmında bir savaş ortamı canlandırılmıştır. Sağ alt kısımda yer alan figürler ise Atatürk ve silah arkadaşlarının, cumhuriyetin kazanılması sürecinde yaşanan zorlukları ve fedakârlıkları vurgulamaktadır. Bu zorlu durumdan kurtarıcı olarak görülen Atatürk figürünü gökbörü figürü ile birleştirmiştir. Resimdeki gökbörü ve Atatürk figürlerinin bir arada kullanılması, Türk milletinin geçmişiyile geleceği arasında bir köprü kurmaya ve milli bir kimlik oluşturmaya yönelik bir çabayı ifade ettiği gibi Ergenekon Destanı’nda bozkurdun yol göstericilik ve liderlik vasfı Atatürk ile bütünleştirilmiştir.

¹⁴ Reyhan Demir, “Sanatsal Yaratmada ifade ve Biçim Dili”, *Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Kültür Dergisi*, no. 17, 2006, s. 3.

Fotoğraf 3: Tuval üzeri akrilik boya, 65x78 cm, 2018.

Resmin genel tonları, soluk koyu yeşil, siyah ve mavi olmak üzere oldukça sınırlı tutulmuştur. Bu renk paleti, melankolik bir atmosfer yaratırken, aynı zamanda sıcak renkler ile umudu vurgulamaktadır.

Fotoğraf 4: Tuval üzeri akrilik boya, 70x80 cm, 2018.

Diğer bir tablo Atatürk ve gökbörü figürünü, dingin ve düşünsel bir atmosferde bir araya getirmektedir. Resmin ortasında yer alan Atatürk portresi, liderin sakin ve derinlikli bakışlarıyla dikkat çekmektedir. Bu bakış, hem geçmişe olan saygıyı hem de geleceğe yönelik umudu ifade etmektedir. Atatürk figürünün hemen altında yer alan gökbörü ise, geleneksel Türk kültürünün önemli bir parçası olan dingin ve huzurlu bir anıyı yansıtmaktadır. Gökbörü figürünün etrafındaki mavi halka, hem gökyüzünü ve sonsuzluğu temsil etmekte hem de figürü resmin geri kalanından ayırmaktadır.

Resmin renk paleti, ağırlıklı olarak açık ve koyu mavi tonlarından oluşturulmuş. Bu renkler, hem dinginliği ve huzuru hem de derinliği ve sonsuzluğu ifade edilmiş. Resmin kenarlarındaki kırmızı boya lekeleri ise, gökyüzündeki bulutları veya geçmişin izlerini simgeleyerek, esere hareketlilik ve dinamizm katmış.

Fotoğraf 5: Tuval üzeri akrilik boya, 120x120 cm, 2018.

Bir başka resimde ise Türk kültürünün köklü sembollerinden biri olan gökbörüü merkezine alarak, zengin bir görsel anlatı sunmaktadır. Resmin ortasında yer alan, yuvarlak içine alınmış gökbörünün sadece kafa kısmının verilmesi, bu sembolün önemini vurgularken aynı zamanda savaşçı bir atmosfer yaratmaktadır. Gökbörü figürünün etrafındaki yazılar, tarihsel ve kültürel önemini ifade eden sözler veya şiir parçalarına benziyor. Bu yazılar, resme derinlik ve anlam katarken, izleyiciyi düşünmeye de teşvik etmektedir.

Resmin üst kısmında yer alan at figürü ve uluyan gökbörü figürleri, Türk mitolojisindeki göç efsanelerini ve savaşçı ruhu çağrıştırıyor. Bu figürler, gökyüzünde yer alan bir kompozisyonla resmin genel temasıyla uyumlu bir şekilde bir araya getirilmiş. Resmin arka planında yer alan ata binmiş eski Türk figürleri ve savaş sahnesi ise, Türk tarihinin destansı bir dönemini yansıtmaktadır. Dağın zirvesinde yer alan gökbörü figürü ise Türklerin ata kültürünü ve gökyüzüyle olan bağlantısını simgelemektedir. Resmin renk paleti, ağırlıklı olarak koyu mavi, mavi ve siyah tonlarından oluşuyor. Bu renkler, geceyi, derinliği ve gizemi ifade ederken, aynı zamanda melankolik bir atmosfer yaratıyor. Savaşçıların kırmızı kıyafetleri ve altın sarısı yazılar ise, savaşın coşkusu ve Türklerin asil kimliğini vurgular.

Fotoğraf 6: Tuval üzeri akrilik boya, 120x120 cm, 2018.

6 no.'lu resmin merkezinde at üstünde yer alan savaşçı figürleri bulunmaktadır. Bu figürler, geçmişin kahramanlıklarını ve Türk milletinin mücadele ruhunu simgeler niteliktedir. Çevredeki mavi at figürleri, dinamizm ve özgürlüğü temsil ederken, Türk mitolojisinde sıkça yer alan bozkurt figürleri, yol göstericilik ve liderlik özelliklerini

vurgulamaktadır. Sağ ve sol tarafta konumlanan bozkurtlar, kompozisyona bir denge katmakla birlikte Türk milletinin tarihsel dayanışmasını ve güç birliğini de simgelemektedir.

Resmin odak noktası olan savaşçı figürleri, hem bir hareket hem de durağanlık etkisi yaratarak zamanın döngüsünü ifade etmektedir. Kompozisyonun genel yapısı, Türk milletinin tarihsel süreçte yaşadığı mücadeleleri, mitolojik ve kültürel unsurlarla harmanlayarak geleceğe bir ışık tutma çabasını yansıtmaktadır. Mavi tonların ve bozkurt figürlerinin bir arada kullanımı, Türk milletinin köklü geçmişiyle modern kimliğini birleştirerek güçlü bir milli kimlik oluşturma çabasını simgelemektedir. Resimde kullanılan tonlar genellikle koyu mavi ve siyahın hâkimiyetindedir. Bu renk paleti, geçmişin zorluklarını ve mücadelelerini melankolik bir atmosferle hissettiren, mavi tonlar özgürlüğe ve umuda işaret etmektedir.

Fotoğraf 7: Tuval üzeri akrilik boya, 120x120 cm, 2018.

7 no.'lu resmin üst kısmında, soyut bir yüz figürü yer almakta ve etrafında birbiriyle ilişkili farklı semboller konumlandırılmıştır. Yüz figürü, geçmişten günümüze uzanan kültürel ve tarihi mirasın bir yansıması olarak yorumlanabilir. Figürün üzerine düşen turuncu tonlar, hem tarihsel bir hareketliliği hem de güçlü bir ruhani bağ temsil etmektedir. Eserin üst köşelerinde, dairesel çerçeveler içine yerleştirilmiş bozkurt figürleri göze çarpmaktadır. Bu figürler, Türk mitolojisinin ve ulusal kimliğin ayrılmaz bir parçası olarak, yol göstericilik ve liderlik vasıflarını vurgulamaktadır. Bu eser, Türk mitolojisi, tarihi ve kimliğini modern sanat anlayışıyla harmanlayarak geçmiş ile bugün arasında bir köprü kurma çabası taşımaktadır. Göktürk alfabesi, bozkurt ve at figürleri gibi semboller, Türk milletinin kültürel belleğinin unsurlarını bir araya getirmiş ve izleyiciye derin bir anlam katmanı sunmuştur.

Alt kısımda yer alan mavi tonlar içindeki at figürleri, dinamizm ve özgürlüğü simgelerken, arka plandaki yazıtlar tarihsel bir derinlik katmaktadır. Resmin merkezindeki mavi yuvarlak, bir döngüyü ya da yaşamın sürekliliğini temsil eder niteliktedir. Bu şeklin içinde bir dağ silüeti yer almakta, bu da Ergenekon Destanı'na bir gönderme olarak değerlendirilebilir. Dağın altında kırmızı tonlarla yazılmış Türk runik harfleri, eserin köklü bir geçmişe atıfta bulunduğunu ve Türk kültürüne sıkı bir şekilde bağlı olduğunu göstermektedir. Renk paleti, mavi, siyah ve turuncu tonlarıyla sınırlı tutulmuş; bu seçim, melankolik bir atmosfer yaratırken aynı zamanda sıcak tonlarla umut ve mücadele ruhunu yansıtmaktadır. Turuncu detaylar, eserdeki enerji ve hareket hissini güçlendirmektedir.

Fotoğraf 8: Tuval üzeri akrilik boya, 120x120 cm, 2018.

8 no.'lu eserin merkezinde, dikkat çekici bir şekilde konumlandırılmış bir kurt figürü yer almaktadır. Kurt, Türk mitolojisinde yol göstericilik ve liderlik sembolü olarak bilinir ve burada da aynı anlamıyla kullanılmıştır. Figür, güçlü bir kararlılık ve özgürlük hissi uyandırırken, çevresinde bulunan diğer sembollerle birleşerek Türk kültürel ve tarihsel kimliğini yansıtmaktadır. Resmin üst kısmında dairesel bir çerçeve içinde dağ silüeti ve bir kurt figürü dikkat çekmektedir. Bu, Ergenekon Destanı'na göndermede bulunarak Türk milletinin zorlu süreçlerden kurtuluşunu ve yeniden doğuşunu simgelemektedir. Orta kısımda ise merkezde yer alan kurt figürü, izleyicinin dikkatini toplamakta ve eserin ana temasını vurgulamaktadır. Alt kısımdaki dairesel çerçeve, yine bir kurt ve dağ motifi ile tamamlanmış, böylece yukarıdan aşağıya bir bütünlük sağlanmıştır. Resmin yan taraflarında, ince detaylarla işlenmiş ve stilize edilmiş at figürleri görülmektedir. At figürleri, hem dinamizmi hem de konargöçer Türk kültürünün önemli bir ögesini temsil eder. Yanlardaki yazıtlar, geçmişten günümüze taşınan bilgi ve kültürel mirasın derinliğini izleyiciye sunar.

Renk paleti, mavi, kırmızı ve altın tonlarıyla sınırlı tutulmuş, bu da hem ruhani hem de tarihi bir atmosfer yaratmıştır. Mavi tonlar dinginliği ve derinliği temsil ederken, kırmızı tonlar mücadele ruhunu ve enerjiyi vurgulamaktadır. Altın rengi çizgiler ve desenler ise esere zarafet ve kutsallık hissi katmıştır. Her bir sembol, Türk milletinin zengin tarihini ve güçlü karakterini ifade ederken, izleyiciyi derin bir anlam arayışına yönlendirmektedir.

Fotoğraf 9: Tuval üzeri akrilik boya, 120x120 cm, 2018.

9 no.'lu esere ilk bakışta, mavi tonlarının hâkim olduğu etkileyici bir kompozisyon dikkat çekmektedir. Mavi zemin, hem derinlik hissi uyandırmakta hem de ruhani bir atmosfer

yaratmaktadır. Merkeze yerleştirilmiş yuvarlak çerçeve içinde, at üzerinde iki savaşçı figürü soyut bir tarza yakın işlenmiştir. Bu figürler, izleyicide hareket ve karşılıklı etkileşim duygusunu uyandırırken, bir yandan da birlik ve dayanışmayı sembolize etmektedir. Çerçevenin çevresinde altın rengi dokunuşlar, eserin zarafetini artırırken, bu unsurlar aynı zamanda kutsallık hissi vermektedir. Eserin üst kısmında güçlü bir şekilde resmedilmiş bir at figürü bulunmaktadır. At figürü, Türk kültüründe özgürlük, güç ve dinamizmin bir simgesi olarak bilinir ve burada da aynı anlamıyla karşımıza çıkmaktadır. Figürün stilize ve soyutlanmış hali, izleyiciyi figürün tarihsel ve kültürel anlamlarını düşünmeye yönlendirmektedir. Atın hemen arkasında yer alan siyah ve koyu tonlar, eserin dramatik yapısını güçlendiren bir fon oluşturmaktadır. Yan kısımlarda ise farklı at figürleri, dinamik pozisyonlarıyla dikkat çekmektedir. Bu atlar, hareket ve enerji hissini eserin geneline yayarak kompozisyonu tamamlamaktadır. Aynı zamanda Türk milletinin geçmişteki göçebe yaşam tarzını ve özgür ruhunu çağrıştırmaktadır. Yazı biçimindeki ince detaylar, eserin genelinde izleyiciyi tarihsel bir yolculuğa çıkarmakta ve kültürel mirasın önemini vurgulamaktadır. Genel anlamda, eser hem estetik hem de kültürel anlamda zengin bir anlatıya sahiptir. Her bir detay, izleyiciyi Türk kültürünün derin köklerine ve tarihsel süreçteki izlerine dair bir keşif yolculuğuna davet etmektedir. Renk paleti açısından eser, altın, mavi ve siyah tonlarının dengeli bir uyumunu sunmaktadır. Mavi, dinginliği ve derinliği temsil ederken; altın tonları, esere mistik ve zarif bir hava katmaktadır. Siyah tonlar ise dramatik bir kontrast oluşturarak kompozisyonun etkileyciliğini artırmıştır.

Fotoğraf 10: Tuval üzeri akrilik boya, 120x120 cm, 2018.

10 no.'lu eser, mavi ve kırmızı tonlarının hâkim olduğu güçlü bir kompozisyonla, Türk kültürünün tarihsel ve mitolojik derinliklerini izleyiciye aktarmaktadır. Merkeze yerleştirilmiş dairesel form, içindeki Orhun Yazıtları ile dikkat çekmektedir. Yazıtların yer alması, Türk milletinin tarihsel hafızasına ve kadim değerlerine vurgu yapmakta, izleyiciyi Türk kültürünün köklerine doğru bir yolculuğa davet etmektedir. Yazıtların mavi tonlar içinde işlenmesi, geçmişin derinliğini ve ruhani boyutunu simgelerken, çevresindeki altın detaylar kutsallık ve zarafet hissi uyandırmaktadır. Eserin sol kısmında yer alan figür, Bilge Kağan'ı sembolize etmektedir. Güçlü ve kararlı duruşuyla bu figür, Türk tarihindeki liderlik, bilgelik ve koruyuculuk gibi önemli değerleri temsil etmektedir.

İnce işlenmiş detaylar ve stilize edilmiş form, izleyiciyi Türk tarihinin önemli karakterlerinden birine dair düşünmeye yönlendirmektedir. Sağ tarafta, oturur pozisyonda

yer alan heykel figürü dikkat çekmektedir. Bu figür, derin düşünce ve meditasyonu simgelerken, aynı zamanda Türk tarihinin ruhani ve bilge yönüne bir gönderme yapmaktadır. Heykelin sakin duruşu, eserin genelindeki dingin ve mistik atmosferi desteklemektedir. Hem sol hem de sağdaki figürler, eserin merkezindeki dairesel form ve yazıtlarla birlikte bir bütünlük oluşturarak eserin anlattısını güçlendirmektedir. Renk paleti, mavi, kırmızı ve altın tonlarının uyumlu bir kombinasyonu sınırlı tutulmuştur. Mavi tonlar dinginliği ve tarihsel bir derinliği temsil ederken, kırmızı tonlar mücadeleyi ve enerjiyi simgelemektedir. Altın detaylar ise esere zarafet ve kutsallık hissi kazandırmaktadır.

Fotoğraf 11: Tuval üzeri akrilik boya, 120x120 cm, 2018.

11 no.'lu eserde, Türk tarihinin sembollerle örülmüş derinlikli bir anlatımı, izleyiciyi etkileyici bir görsel yolculuğa davet ediyor. Kompozisyonun merkezinde yer alan dairesel form, içerisinde bir kurt figürü ve dağ silüetini barındırıyor. Kurt, Türk mitolojisinde yol göstericilik ve özgürlüğü temsil ederken, dağ ise Ergenekon Destanı'na göndermede bulunarak Türk milletinin diriliş ve yeniden doğuş hikayesini çağrıştırıyor. Bu unsurlar, tarihsel bir anlatıyı estetik bir dille sunuyor. Arka planda yükselen Orhun Yazıtları, eserin en dikkat çekici unsurlarından biri olarak geçmişle güçlü bir bağ kuruyor. Yazıtlardaki detaylı işçilik ve simgeler, Türk kültürünün köklü tarihine ve bu kültürün modern sanat aracılığıyla yeniden yorumlanışına vurgu yapıyor. Sol alt köşede yer alan maske figürü, Bilge Kağan'ı temsil etmekte ve liderlik, bilgelik gibi değerlere gönderme yapmaktadır. Sağ alt köşede ise oturur pozisyonda yer alan bir figür, düşünceli haliyle Türk tarihinin ruhani ve bilge yönünü öne çıkarıyor. Renk paleti, mavi tonların dinginliği ve derinliği ile kırmızı detayların enerji ve dinamizmini dengeliyor. Altın rengiyle işlenen yazıtlar ve desenler, kompozisyona hem zarif bir dokunuş hem de kutsallık hissi katıyor. Bu renklerin uyumu, eserin izleyicide bıraktığı etkiyi kuvvetlendirir.

Eser, Türk milletinin tarihindeki mücadeleler, zaferler ve kültürel mirasları harmanlayarak izleyiciye anlam yüklü bir anlatı sunuyor. Merkezdeki kurt figürü, çevresindeki tarihi ve kültürel unsurlarla bir bütünlük içerisinde, izleyiciyi Türk tarihinin derinliklerinde bir keşfe çağırıyor. Sanatçının, tarihsel öğeleri çağdaş bir estetikle birleştirmesi, eserin etkileyiciliğini artırıyor ve onu çok katmanlı bir anlatı haline getiriyor.

V. Sonuç

Bu çalışma, erken devir Türk sanatı ile çağdaş Türk resim sanatı arasındaki ilişki ve özellikle gökbörü figürü ile Prof. Birsen Çeken'in eserlerindeki yansımalarını ele almıştır.

Gökbörünün yani bozkurdun erken devirden cumhuriyetin ilk yıllarına hatta günümüze kadar Türk kültür tarihinde ve Türk dünyasında mitolojiden, edebiyata ve sanata kadar pek çok alanda önemli bir figür olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

Araştırma, Türk kültürüne ait geleneksel semboller ve mitolojik öğelerin, modern sanat bağlamında nasıl yeniden yorumlandığını göstermeyi hedeflemiştir. Erken Türk sanatında sıkça karşılaşılan hayvan motiflerinin, özellikle kurt figürünün, Türk kültürünün tarihsel ve ruhani değerlerini yansıttığı tespit edilmiştir. Kurt, liderlik, yol göstericilik ve güç gibi kavramlarla ilişkilendirilirken, gökbörü figürünün Türk mitolojisindeki yeri ve kültürel bağlamı, çağdaş sanatçılar tarafından bir ifade aracı olarak benimsendiği bilinmektedir.

Bu bağlamda, Birsen Çeken'in eserlerinde gökbörü figürü, Türk milletinin tarihsel mücadelesi, kimlik arayışı ve kültürel dayanıklılığıyla özdeşleştirilmiş ve bu figür, geçmiş ile bugün arasında bir köprü olarak kullanılmıştır. Araştırma, geleneksel Türk sanatının çağdaş sanat üzerindeki etkisini gözler önüne sermiş ve bu etkileşimin, sanatın tarihsel bağlamını ve estetik değerini zenginleştirdiğini göstermiştir. Aynı zamanda, Çeken'in eserleri, Türk sanatının geçmişine duyulan saygıyı, çağdaş teknik ve anlatım biçimleriyle harmanlayarak özgün bir perspektif sunmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma, Türk sanatının köklü geçmişi ile modern dünyadaki yansımaları arasındaki bağları araştırarak, sanatsal bir süreklilik ve dönüşüm sürecini ortaya koymuştur. Gelecekteki çalışmalar, Türk mitolojisi ve kültürel sembollerinin farklı çağdaş sanat disiplinlerindeki yansımalarını daha kapsamlı bir şekilde ele alarak bu alandaki bilgi birikimini arttırmaktadır.

KAYNAKLAR

- ALTUN, Zafer, "Türk Kültüründe Kurt Kavramı Üzerine Bir İnceleme", *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi* 8, no. 22, Bahar 2019, s. 91-108.
- BALCI, Eda ve ÖZKUL, Osman, "Türklerde Bozkurt Sembolüne Yüklenen Anlamın Kutsallık Bağlamında Dönüşümü", *Yorum-Yönetim-Yöntem Uluslararası Yönetim-Ekonomi ve Felsefe Dergisi* 9, no. 1, 2020, ss. 37-48.
- BAYAT, Fuzuli, *Türk Mitolojik Sistemi/Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi-1*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2017.
- ÇANDARLIOĞLU, Gülçin, *İslam Öncesinden Çağdaş Türk Dünyasına*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2015.
- ÇORUHLU, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabcacı Kitabevi, İstanbul 2002.
- DEMİR, Reyhan, "Sanatsal Yaratmada ifade ve Biçim Dili", *Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Kültür Dergisi*, no. 17, 2006, s. 1-5.
- DEMİR, Reyhan ve DEĞERLİ, Ahu Simla, "Fotoğraftan Metaverse'e Gerçeğin Dijital Temsili ve İmge", *Sanat ve İnsan Dergisi*, Özel Sayı, 2022, s. 179-189.
- DENİZ, Taşkın ve DAĞI, Fahri, "Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Türk Destanlarında Kurt Ata Kültürünün Anadolu'ya Yansımaları: Safranbolu Örneği", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9, no. 1, 2019, s. 293-303.
- DİYARBEKİRLİ, Nejat, *Hun Sanatı*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.
- ESİN, Emel, "İç Asya'da MÖ 6 Bin Yılda Türklerin Atalarına Atfedilen Kültürler", *Türkler Ansiklopedisi I*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 7.

ÖGEL, Bahattin, *Türk Mitolojisi Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar*, c. 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998.

QULİYEV, Ramil, "Təsviri Sənətdə "Bozqurd" Rəmzi Və Müasir Mədəniyyətdə Onun Təfsiri", 2. Uluslararası Balkanlar, Anadolu, Kafkasya ve Türkiстан Coğrafiyası Sanat, Kültür, Tarih ve Folklor Kongresi, Aydın 2022, s. 63-66.